

อนันตริยกรรมในจารีตของ ชาวอีสาน

Anantariya-kamma in Esarn tradition

พระมหาบุญชู ภูศรี
Phramaha Boonchoo Poosri

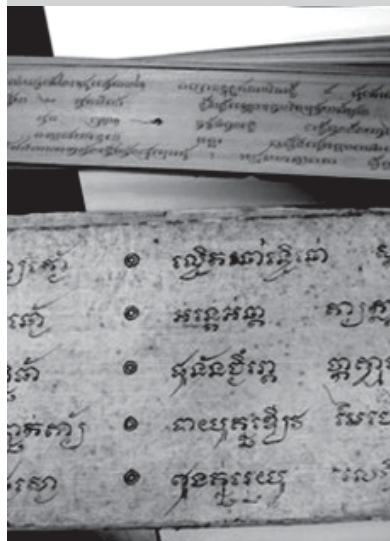
บทคัดย่อ

อนันตริยกรรม หมายถึง กรรมที่ไม่เปิดช่องว่างให้กรรมอื่นมาให้ได้ผล เป็นกรรมฝ่ายอกุศลที่ให้ผลรุนแรงที่สุดในพุทธศาสนา ผู้ทำกรรมต้องตกอบายภูมิ เมื่อสิ้นอกุศลวิบากจึงมีโอกาสมาเสวยผลกรรมดีที่เคยทำไว้ในภายหลังอนันตริยกรรมปรากฏในวรรณกรรมและในประเพณีปฏิบัติของชาวอีสานครบทั้ง 5 ข้อ คือ มาตุฆาต ปิตุฆาต อรหันตฆาต โลหิตุปบาท และสังฆเภท โดยการผสมผสานระหว่างพระไตรปิฎก อรรถกถา และแนวคิดท้องถิ่น ทำให้ความหมายของอนันตริยกรรมในวรรณกรรมบางเรื่องห่างไกลจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนา วรรณกรรมบางเรื่องมีจุดประสงค์กล่าวถึงอนันตริยกรรมเพียงบางข้อ ซึ่งต่อมาอนันตริกรรมที่นำมากล่าวแยกย่อยนั้นได้กลายเป็นเพียงข้อห้ามทั่วไปในสังคมอีสาน

Abstract

Anantariya-kamma in Isan Traditions

The term “Anantariya-kamma” refers to an act or action that brings immediate consequences. According to Buddhist teachings, it is the most serious category of unskillful acts with the strongest consequences. Whoever

commits this kind of act will necessarily fall into a state of misery. When the consequences of such an act are finished, one will have the opportunity to receive the results of good acts performed in the past.

The concept of Anantariya-kamma appears in Isan literary writing and traditions. It includes five acts: matricide (Matugaata), patricide (Pitughata), killing an Arahant (Arahantaghaata), wounding a Buddha (Lohituppada), and the creation of a schism in the saṅgha (Saṅghabheda). The source of the ideas is a combination of writings on Anantariya-kamma from the Tripitaka together with the writer's explanations and ideas. Consequently, the meaning of Anantariya-kamma in some literary writings is different from Buddhist scriptures. Some writings discuss only certain acts. Therefore, Anantariya-kamma is said to consist of prohibitions for Isan society in general.

อนันตริยกรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลรุนแรงต่อเนื่อง โดยไม่มีกรรมอื่นมาขวางกั้นได้ กล่าวคือ เป็นกรรมที่ไม่เปิดโอกาสให้กรรมอย่างอื่นมาให้ผล อนันตริยกรรมจะส่งผลให้ผู้กระทำให้เกิดในนรกทันทีเมื่อสิ้นชีวิต โดยกรรมดีที่เคยทำมาไม่สามารถจะส่งผลหรือช่วยเหลือได้ เมื่อเสวยอกุศลกรรมวิบากหมดสิ้นในอบายภูมิแล้ว จึงจะกลับมาเสวยผลกรรมดีได้ในภายหลัง อนันตริยกรรมจึงเป็นกรรมฝ่ายอกุศลที่หนักที่สุดในพุทธศาสนา เมื่อบุคคลใดทำอนันตริยกรรมแล้ว มีผลคือ ห้ามสวรรค์ ห้ามนิพพาน กล่าวคือ แม้จะทำบุญ มามากแค่ไหนก็ตาม เมื่อสิ้นชีวิตแล้วไม่สามารถจะไปสู่สวรรค์ได้, ห้ามนิพพาน คือ ถ้าอนันตริกรรมยังไม่ให้ผล แม้จะทำความเพียรอย่างไรก็ไม่สามารถบรรลุ นิพพานได้ อนันตริยกรรมจึงตั้งอยู่ในฐานะเป็นปารชิกของผู้นับถือพุทธศาสนา กล่าวคือผู้ใดทำอนันตริยกรรมจะขาดจากไตรสรณคมน์ และหมดสภาพความเป็นพุทธมามกะทันที (ปิ่นมุกุกันต์, 2533 : 346) อนันตริยกรรมประกอบไปด้วย 5 ข้อ คือ

มาตุฆาต	ฆ่ามารดา
ปิตุฆาต	ฆ่าบิดา
อรหัตตฆาต	ฆ่าพระอรหันต์
โลหิตุปบาท	ทำร้ายพระพุทธเจ้า จนถึงพระโลหิตห้อขึ้นไป

สังฆเภท

ทำลายสงฆ์, ทำให้สงฆ์แตกแยกกัน

(อญ.ปญจก.36/129/270, อภิ.วิ.78/984/814)*

มาตุฆาต, ปิตุฆาต หมายถึง มีเจตนาฆ่าบิดามารดาผู้ให้กำเนิด จะฆ่าเองหรือใช้บุคคลอื่นฆ่า ถือว่าเป็นอนันตริยกรรม บุคคลผู้ทำปิตุฆาตและมาตุฆาตห้ามไม่ให้บวชในพุทธศาสนา ถ้าทราบภายหลังว่าฆ่าบิดามารดาแล้วมาบวช ให้สึกเสีย (วิ.ม.6/128-129/326)

อรหัตฆาต หมายถึง มีเจตนาฆ่าพระอรหันต์ จะฆ่าเองหรือใช้บุคคลอื่นฆ่า ถือว่าเป็นอนันตริยกรรม บุคคลผู้ทำอรหัตฆาตห้ามไม่ให้บวชในพุทธศาสนา ถ้าทราบภายหลังว่าฆ่าพระอรหันต์แล้วมาบวช ให้สึกเสีย (วิ.ม.6/130/327) ส่วนการฆ่าพระอริยบุคคลที่ยังไม่บรรลุอรหันต์ คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรรคกถาจารย์ กล่าวว่า ไม่เป็นอนันตริยกรรม แต่เป็นกรรมหนัก เช่นเดียวกับอนันตริยกรรมเหมือนกัน (ม.อุ.อ.22/311, อญ.เอก.อ.33/153)

โลหิตุปบาท หมายถึง การทำร้ายพระพุทธรูปร่างจนถึงพระโลหิตห้อ มีขนาดตั้งแต่พอที่แมลงวันเล็กๆ จะดื่มได้ (วิ.ม.อ.6/332) พระอรรคกถาจารย์อธิบายโดยยกตัวอย่างกรณีพระเทวทัตกลิ้งก้อนหินหวังจะให้ทับพระพุทธรูปร่างแต่สะกิดหินกระเด็นไปกระทบพระบาทของพระพุทธรูปร่าง ทำให้พระโลหิตห้อ ถือว่าเป็นอนันตริยกรรม ส่วนในกรณีที่หมอชีวกโกมารภัจ ทำการผ่าตัดพระฉวีที่บวมขึ้นด้วยจิตเมตตา โดยได้รับพระบรมพุทธานุญาตไม่ถือว่าเป็นอนันตริยกรรม

ในกรณีที่พระพุทธรูปร่างปรินิพพานไปแล้ว โลหิตุปบาทยังคงมีผลต่อไปโดยพระอรรคกถาจารย์ กล่าวว่า

...อนึ่ง เมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว ชนเหล่าใดย่อมทำลายพระเจดีย์ ย่อมตัดซึ่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ ย่อมเหยียบย่ำพระธาตุ กรรมอะไรย่อมมีแก่ชนเหล่านั้น กรรมอันหนักเช่นกับอนันตริยกรรม ย่อมเกิดแก่เขา...

(ม.อุ.อ.22/312, อญ.เอกก.อ.33/154, อภิ.วิ.อ.78/683)

*การอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย คือ เล่ม/ข้อ/หน้า และอรรถกถาภาษาไทย คือ เล่ม/หน้า

การทำลายพระธาตุเจดีย์ ตัดต้นโพธิ์ เหยียบย่ำพระธาตุ อยู่ในฐานะเป็น
อนันตริยกรรม แต่มีกรณีที่อนุญาตให้ตัดต้นโพธิ์ได้ คือ ต้นโพธิ์ขึ้นเบียดเจดีย์ที่บรรจุ
พระธาตุหรือพระพุทธรูป, ต้นโพธิ์ที่นกอาศัยแล้วถ่ายอุจจาระรดพระธาตุเจดีย์,
ต้นโพธิ์ที่รากงอกขึ้นทำลายพื้นพระธาตุเจดีย์, ควรตัดกิ่งที่ค่อมลงและกิ่งที่ตายหรือ
เน่าเสียกรณีที่อนุญาตนี้จะเกิดเป็นผลบุญเหมือนปฏิบัติกับพระสรีระของพระพุทธเจ้า
(ม.อ.อ.22/312)

สังฆเภท หมายถึง การทำลายสงฆ์ให้แตกกัน เป็นอนันตริยกรรมสำหรับ
พระภิกษุเท่านั้น ไม่เป็นอนันตริยกรรมสำหรับบุคคลทั่วไป (อภิ.วิ.อ.78/686)
กล่าวคือ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี อุบาสก อุบาสิกา ไม่สามารถทำลาย
สงฆ์ได้ แต่มีความพยายามที่จะทำลายสงฆ์ได้ บุคคลที่จะทำลายสงฆ์ได้คือ ภิกษุ
ปกตัตตะ มีสังวาสเสมอกัน อยู่ในสีมาเดียวกัน ย่อมทำลายสงฆ์ได้ (วิ.จู.9/404/
316-317) และภิกษุใดที่มีความพยายามทำลายสงฆ์ให้แตกแยกกันเป็นความผิด
คือ ปราบาบัติสังฆาทิเสส

มูลเหตุของการกล่าวถึงอนันตริยกรรม

การกล่าวถึงอนันตริยกรรมในชุมชนอีสานนั้น ปรากฏเหตุผลชัดเจนใน
วรรณกรรมเรื่องกาละนั่มมื่อส่วยหรือพุทธทำนายซึ่งรับรู้อนันตริกรรมว่าเป็นกรรม
ที่หนัก อีกทั้งวรรณกรรมยังกล่าวถึงการเสื่อมสูญของพุทธศาสนาตามลำดับ
จนกระทั่งหมดสิ้นพุทธศาสนา และในอนาคตกาลพระศรีอริยเมตไตรยจะได้มาตรัสรู้
เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากบุคคลใดปรารถนาที่จะเกิดร่วมศาสนาพระศรีอริย
พิงทำบุญ รักษาศีล และหลีกเลี่ยงจากอกุศลกรรมมีอนันตริยกรรม เป็นต้น ทั้งนี้
เพราะว่า บุคคลใดต้องอนันตริกรรมแล้ว จะส่งผลให้บุคคลนั้นต้องอยู่ในอบายภูมิ
เป็นระยะเวลายาวนาน ไม่ทันที่จะได้มาเกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย ดังนี้

...ประการหนึ่ง บุคคลหญิงชายผู้ใด ได้ฆ่าพ่อตีแม่ ได้ฆ่าพระโพธิสัตว์เจ้า
พระอรหันตเจ้า พระปัจเจกเจ้า และได้ฆ่าสังฆเภทคือว่า เฮ็ดให้สงฆ์แตก
สามัคคีกัน ทั้งได้ลิดได้ม้างยังสญูปฐูปพระเจ้าและเจดีย์ ตัดไม้ศรีมหาโพธิ์

กระทำร้ายแก่สมณะชีพรามณ์ ครั้นว่ามันตายไปก็จักได้ไปตกอยู่ใน
มหาอะเวจีนรกหม้อใหญ่สิ้นกาลอันยาวนานยิ่งนัก บ่อาจจักได้มาเกิดซ้ำ
ในสำนักพระพุทธเจ้าตนชื่อว่า อริยมุตโดย...

(ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน, 2535 : 11)

แม้ว่าวรรณกรรมเรื่องกาละนับมือส่วยหรือพุทธทำนายจะกล่าวถึงอนันตริ-
ยกรรมในฐานะเป็นอกุศลกรรมที่ขวางกั้นไม่ให้เกิดร่วมศาสนาพระศรีอารีย์ แต่ใน
วรรณกรรมเรื่องพญาปัสเสนที่ กักกล่าวถึงอนันตริยกรรมในลักษณะว่าเป็นกรรมที่
หนักจนกระทั่งพระพุทธเจ้าไม่สามารถเทศนาโปรดให้บรรลุมรรคผลได้ และ
วรรณกรรมเรื่องสังขมธาดูกักกล่าวเปรียบเทียบอนันตริยกรรมว่าเสมือนยาพิษ
สำหรับพุทธบริษัท ส่วนวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ กักกล่าวถึงอนันตริยกรรมในลักษณะ
ที่ให้โทษน้อยลงหรือไม่กล่าวถึงโทษ และในวรรณกรรมบางเรื่องอนันตริยกรรม
ได้กลายความหมายเป็นแนวคิดท้องถิ่นในลักษณะเป็นอาถรรพ์หรือเข็ดขวงเท่านั้น

อนันตริยกรรมในวรรณกรรมอีสาน

ในวรรณกรรมอีสานเรื่องกาละนับมือส่วยหรือพุทธทำนายและพญาปัสเสนที่
กล่าวถึงอนันตริยกรรมครบทั้ง 5 ข้อ แต่ไม่กล่าวถึงข้อหวัชชกรรม นอกจากนี้ยัง
ปรากฏมีวรรณกรรมอีสานที่กล่าวถึงอนันตริกรรมเพียงบางข้อ ซึ่งอนันตริกรรม
ในวรรณกรรมอีสานเป็นอนันตริกรรมที่ผสมผสานระหว่างพระไตรปิฎก อรรถกถา
และแนวคิดท้องถิ่น จึงไม่ได้ถูกรับรู้ว่าเป็นอนันตริกรรม

วรรณกรรมเรื่องพญาปัสเสนที่ เป็นวรรณกรรมคำสอนที่กล่าวถึงอนันตริ-
ยกรรมครบทั้ง 5 ข้อ แต่ผู้ประพันธ์ไม่กล่าวว่า เป็นอนันตริกรรม กล่าวเพียงว่าเป็น
“มารร้าย 5 ประการ” โดยการผสมผสานจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และแนวคิด
ท้องถิ่น คือ ฆ่าบิดามารดา ฆ่าตายาย เป็นมาตุฆาตและปิตุฆาต, ทำร้ายคนแก่
พระสงฆ์สามเณร เป็นอรหัตฆาต, ทำลายต้นศรีมหาโพธิ์ ทำลายเจดีย์ เป็น
โลหิตูปบาท, ทำลายพระสงฆ์สามเณรและคู่สามีภรรยาให้แตกแยกกัน เป็นสังฆเภท

การกระทำเหล่านี้ เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่สามารถเทศนาสั่งสอนให้สำเร็จ
มรรคผลได้หรือ “โศดปได้” จึงควรหลีกเลี่ยงจากมารร้ายทั้ง 5 ประการเหล่านี้ คือ

อันว่า	มารหานี้	คนไปบาปหนา แท้ตาย
คือว่า	สับส้อม้าง	สังฆมหาเถร กิตติ
	ทั้งจัวเณร	แตกกันกวนม้าง
	ผิวเมียพร้อม	ทั้งสหายฮักยั้ง
	พลอยเล่าสับส้อม้างให้	เขาม้างแตกกัน
		
อันหนึ่ง	สาโหดฮ้าย	ม้างแปรเจตีย์ ดังนั้น
ทั้งเล่า	พันโพธิ์ศรี	แปรเพทลายม้าง
		
อันหนึ่ง	ตีผู้เถ่า	สังฆมหาเถร กิตติ
	ทั้งจัวเณร	บาปเหลือหลายล้น
อันหนึ่ง	ข้าพ่อแท้	ตีแม่มารดา ดังนั้น
	ทั้งตานาย	คำตีกุมแพ
		
ฝูงนี้	ปัญญาจักษ์ฮ้าย	มารังปิตุฆาตก็ จริงแล้ว
พระก็	โศดปได้	จมพื้นแผ่นดินแดง พันตาย

(คณะกรรมการตรวจชำระ, 2499 : 27-29)

วรรณกรรมเรื่องชนะสันตะกล่าวถึงเรื่องอนันตริยกรรมและผลของอนันตริยกรรม โดยกล่าวเพียง 4 ข้อ คือ ฆ่าบิดามารดา รวมถึงฆ่าพี่สาวพี่ชาย เป็นปิตุฆาตและมาตุฆาต, ฆ่าภิกษุและสามเณร รวมถึงการฆ่าพระราชและพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งในวรรณกรรมกล่าวว่าเป็นเชื้อหน่อฟ้า หมายถึงพระโพธิสัตว์มาบำเพ็ญบารมีถือว่าเป็นอรหันตฆาต และการทำลายพระพุทธรูป ทำลายเจตีย์ ตัดต้นศรีมหาโพธิ์เป็นโลหิตุปบาท ดังนี้

อันหนึ่งไผหาม้างพระพุทธรูปเจ้า	ทั้งหมู่เจตีย์
พันโพธิ์ศรี	มุ่นทะลายเสียเสียง
พ่อแม่พร้อม	เอื้อยพี่กระทำการม
ทั้งพระสงฆ์	หมู่สามเณรน้อย
ครูบาพร้อม	ราชายศใหญ่
กับทั้ง เชื้อหน่อฟ้า	ไผช่าก็บ่ดี แท้ตาย
ไผผู้ ทำฝูงนี้	เป็นกรรมหนักยิ่ง จจริงตาย
ก็จักลงอยู่ใช้	ในหม้อบ่อจากลาย ได้แล้ว
แสนทุกข์สิ้น	เติงเขาหลายสิ่ง
บาปหมื่นล้าน	เหลือพื้นแผ่นดิน นั้นตาย
จมลงพื้น	อเวจिनรกใหญ่
หลายโกฏีตื้อ	ปีแท้ก็จ้งฟู

(พระพุทธสิริสารมุนี, 2539 : 152)

ในวรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลก กล่าวถึงพญาเมืองพาราณสี ซึ่งบริบูรณ์ไปด้วยอำนาจarmi แต่เมื่อสั่งให้ทำลายพระธาตุเจดีย์ร้าง ทำลายต้นศรีมหาโพธิ์ที่ตายยืนต้น ทำให้บ้านเมืองเกิดโกลาหลพญาเมืองพาราณสีต้องไปตกนรกเป็นเวลา 1 กับ จึงได้กลับมาเสวยผลบุญที่สั่งสมไว้ในวรรณกรรมเรื่องนี้ผู้ประพันธ์ต้องการเน้นถึงโทษของโลहितูปบาทเพราะแม้ว่าเป็นเจดีย์ร้างหรือต้นโพธิ์ที่ตายยืนต้นก็ตามผู้ทำกรรมยังต้องรับผลกรรมเท่ากับกรณีทำโลहितูปบาททั่วไป

วรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลกเป็นการกล่าวถึงอนันตริยกรรมเพียงข้อเดียว คือ โลहितูปบาท ซึ่งต่อมาได้กลายความหมายจากอนันตริยกรรม และถูกรับรู้ว่าเป็นแนวคิดเฉพาะท้องถิ่น คือ การตัดต้นโพธิ์ การทำลายพระธาตุ แล้วสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ในบริเวณนั้นจะนำภัยพิบัติมาให้ผู้อยู่อาศัยหรือผู้ที่สั่งให้ทำเรียกว่า เช็ดขวาง

ในกรณีวรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลก เป็นกรณีตัวอย่างที่ผู้ประพันธ์รับรู้ผลของอนันตริยกรรม ตรงกับคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและชัดเจนมากที่สุด คือ แม้

ผู้กระทำนั้นตริยกรรมจะเคยประกอบกุศลกรรมมามากแค่ไหนก็ตาม เมื่อต้อง
อนันตริยกรรมแล้วต้องไปเสวยอุทฺทลวิบากก่อนเมื่อหมดสิ้นอุทฺทลกรรมแล้วจึงได้มา
เสวยผลกรรมดี ดังเจ้ากรุงพาราณสีสั่งตัดต้นไม้โพธิ์ และทำลายพระธาตุเจดีย์ ต้องไป
ตกนรกเป็นเวลา 1 กัป เมื่อพ้นจากนรกจึงกลับมาเสวยผลกรรมดีที่เคยทำไว้ใน
ภายหลัง ดังต่อไปนี้

แต่นั้น	ราชาให้	ชุดอาฮามฮ้างเก่า
	ทั้งพระธาตุมั่ง	ให้ชุดไว้ที่ควร
	ทั้งหมู่โพธิ์ต้น	ตายยืนให้พื้นล่าว
	ชุดกันตัน	ถมไว้ฮาบเพียง
	แล้วให้เขาไปสร้าง	ปลูกเรือนบ้านอยู่
เขาจึง	ไปสร้างบ้าน	เรือนพร้อมไเฮ่นา
แต่นั้น	ก็จึงฆ่าเชือกฮ้อน	โภยพยาร์โรคา
	อนตายถึง	ขอบเมืองพระยาเจ้า
	โภยภัยเข้า	มาถึงหลายอย่าง
ย้อนว่า	ฮึดข้าวพร้อม	เจ็บท้องปวดหัว
		
อันว่า	ตัวพระองค์เจ้า	ราชายศใหญ่
พระก็	ตกนรกฮ้อน	นำใช้ส่งเวร แท้ตาย
พระก็	ทรงทุกขได้	กัปหนึ่งบมีนาน
ก็จึง	นำสงสาร	สู่บุญพระองค์สร้าง

(พระพุทฺธิสารมณี, 2549 : 206-208)

ในวรรณกรรมเรื่องสังข์อมธาตุ เป็นวรรณกรรมตำนานพุทธศาสนา กล่าวถึง
การไม่ปฏิบัติตามสิกขาบทของสามเณร การเสื่อมจากศาสนธรรมของบุคคลทั่วไป
และการเสื่อมบุญของพระพุทธศาสนาตามลำดับเริ่มตั้งแต่การเสื่อมบุญจากการบรรล
ุธรรม การเสื่อมบุญจากการปฏิบัติธรรม การเสื่อมบุญจากปริยัติธรรม การเสื่อมบุญ
ของเพศนิกบวช และการอันตรธานหายไปของพระอริธาตุของพระพุทธเจ้า เมื่อ

พระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าเสื่อมสลายไป จึงถือว่าสิ้นสุดพุทธศาสนา รวมระยะเวลา 5,000 ปี วรรณกรรมเรื่องสังขมธธาตุ ได้กล่าวถึงลักษณะของอนันตริยกรรมที่เคร่งครัดกว่าวรรณกรรมเรื่องอื่น แต่ไม่ตรงกับคัมภีร์ทางพุทธศาสนา คือ ตราบใดที่พระพุทธศาสนายังดำรงอยู่ แม้จะเหลือเพียงครึ่งยามก็ตาม หากใครประมาทในศาสนา ถือว่าบุคคลผู้นั้นได้ต้องอนันตริยกรรม การประมาทในศาสนาในเรื่องสังขมธธาตุ คือ การบันดาลโทสะ ด่าพระพุทธรูป ด่าภิกษุสามเณร กุฎีวิหาร พระธาตุเจดีย์ ต้นศรีมหาโพธิ์ ถือว่าเป็นการประมาทในพุทธศาสนา ผลของการกระทำ คือ ต้องอนันตริยกรรม ดังนี้

...โดย **ปุคฺคโล** อันว่าบุคคลผู้ใด **กตฺวา** แลมากระทำ **ปมาทํ** ยังอันประมาทแล **ปมาทพุทฺธสาสนเ** ในศาสนาพระพุทธเจ้า **ธมฺมสฺส** แก่พระธรรมเจ้าก็ดี **สงฺฆสฺส** แก่พระสงฆเจ้าก็ดี **สมเณรสฺส** [สามเณรสฺส] แก่สามเณรก็ดี **ปถาย** [ปฏฺจาย] ตั้งแหกแต่ศาสนาอันล่วงไปได้ **ปญฺจวสฺสสฺส** แต่ 5 ฮ้อยวัสสา อันเป็นปฐมหัวที่ ดังนั้นก็ดีเทอญ **โส ปุคฺคโล** อันว่าบุคคลผู้นั้น **ลภิสฺส** [ลภิสฺสติ] ก็มาได้ **ปญฺจปาป** ยังบาป 5 ประการก็ดี **อนนฺตปาป** [อนนฺตริยปาป] ยังอันถีกอนันตริยกรรมก็ดีเทอญ ...

(สังขมธธาตุ, 1164 : ผูกที่ 4 ลานที่ 4)

นอกจากวรรณกรรมคำสอนและวรรณกรรมศาสนาแล้ว ยังพบว่ามีอนันตริยกรรมปรากฏในวรรณกรรมประเภทอื่น แต่แยกย่อยเป็นประเด็นเล็กๆ และให้ความสำคัญน้อยลง ดังในวรรณกรรมเรื่องเสียวสวาด ไม่ได้กล่าวถึงอนันตริยกรรมครบทั้ง 5 ข้อ กล่าวเพียง 2 ข้อ คือ ไม่ให้ทำร้ายนักบวช (อรหันตมาต) และไม่ให้ตัดต้นโพธิ์ ทำลายพระธาตุเจดีย์ (โลहितูปบาท) ดังนี้

อย่าแพร่คำหัส

อย่าตัดไม้โพธิ์ศรี

อย่าม้างเจดีย์

อย่าตีนักบวช

(ระวีวรรณ อินทร์แหยม, 2524 : 183)

ในวรรณกรรมประวัติศาสตร์เรื่องพื้นเวียง ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของผู้ประพันธ์ที่มีต่อสถาบันสงฆ์ในกรณีที่พระภิกษุทำผิดอย่างร้ายแรงคือเป็นกบฏเช่นเจ้าสาเกตโง้ง การลงโทษก็ไม่ถึงชีวิต โดยผู้ประพันธ์ให้เหตุผลว่าจะเป็นเหตุให้ต้องอนันตริยกรรมแต่ความเข้าใจในเรื่องอนันตริยกรรมของผู้ประพันธ์ก็เริ่มห่างไกลออกจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและไม่ชัดเจน กล่าวคือ การทำร้ายภิกษุซึ่งทำผิดวินัยทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างร้ายแรง ผู้ประพันธ์กล่าวว่าเป็นพุทโธปิตุฆาต ดังนี้

ทว่า	อ้ายสาहीं	พาลครองนักรบวช	เสียนั้น
	ให้ชูปเลี้ยง	ไว้ช่างกรรม	หันเทอมู
มันนั้น	คนบาปแท้	พุทโธปิตุฆาต	
ไผ่	ควรผูกฆ่า	ตีแท่บาปเวร	

(ประทีป ชุมพล, 2525 : 95)

อนันตริยกรรมในประเพณีปฏิบัติของชาวอีสาน

การฆ่าบิดามารดา การฆ่าพระอรหันต์ เป็นความผิดร้ายแรงซึ่งรับรู้โดยทั่วไปของชาวพุทธในทุกภูมิภาค ดังนั้นในชุมชนอีสานที่นับถือพุทธศาสนาจึงห้ามกระทำความผิดลักษณะดังกล่าวอยู่แล้ว ส่วนการทำลายสงฆ์ให้แตกกัน แม้ว่าในคัมภีร์พุทธศาสนาจะถือว่าพระภิกษุเท่านั้นที่สามารถทำได้ แต่ในความเป็นจริงพุทธศาสนาในภาคอีสานอยู่ในชุมชนที่เข้มแข็งมาตลอด จึงได้รับการยกย่องและบำรุงอย่างดีจากชาวพุทธในระดับชาวบ้านจะถือว่าการนิทาพระภิกษุสามเณรเป็นสิ่งที่ผิด(เว้าพื้นทานขวัญพระชะล่า)ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เปรียบเสมือนเป็นปราการด่านแรกที่ทำให้ชาวอีสานไม่สามารถเข้าไปข้องเกี่ยวในทางที่จะทำให้สถาบันสงฆ์เสียหายได้

ในกรณีของโลหิตุปบาทในวรรณกรรมอีสานถือเป็นเรื่องที่เด่นและชัดเจนว่าได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์อรรถกถาโดยไม่ได้เพิ่มเติมแนวคิดท้องถิ่นเลย คือ การตัดต้นโพธิ์การทำลายพระธาตุเจดีย์ถือว่าเป็นโลหิตุปบาท และโลหิตุปบาทที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานได้ส่งอิทธิพลต่อแนวคิด ความเชื่อ และประเพณีปฏิบัติของชาว

อีสานอีกทอดหนึ่ง ดังกรณีการบูรณะพระธาตุพนมในปีพ.ศ.2444 นำโดยพระครูวิโรจน์รัตโนบล (บุญรอด สมจิต) ซึ่งชาวบ้านได้นิมนต์มาเป็นประธานในการบูรณะ แต่ในการประชุมปรึกษาเรื่องการบูรณะ ฝ่ายชาวบ้านที่นิมนต์มาต้องการให้ทำความสะอาดและปลุกพระธาตุเท่านั้น พระครูวิโรจน์รัตโนบลต้องการบูรณะทั้งองค์พระธาตุ แต่ชาวบ้านปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่า เทวดาอารักษ์ที่รักษาพระธาตุจะไม่พอใจ จะมาเบียดเบียนทำให้ชาวบ้านเดือนร้อน พระครูวิโรจน์รัตโนบลอธิบายเหตุผลที่จะบูรณะพระธาตุทั้งองค์ หากไม่ให้ทำจะกลั้ววัด สุดท้ายชาวบ้านกล่าวหาพระครูวิโรจน์รัตโนบล ว่าเป็นพระนอกรีด รื้อม้างเจดีย์ ฟันโพธิ์ศรีลอกหนังพระเจ้า ดังข้อความต่อไปนี้

...ถึงเวลาเย็นให้นัดประชุมกันทั้งพระและฆราวาสที่ศาลาโรงธรรมวัดธาตุ เมื่อมาประชุมพร้อมกันแล้ว ท่านก็ได้ปรารภขึ้นว่า “พวกโยมลงไปนิมนต์อาตมามาทำอันใด” หัวหน้าชาวบ้านเรียนท่านว่า “ขอนิมนต์มาทำความสะอาดและปลุกพระธาตุพอให้มีที่กราบไหว้สะดวกสบายเท่านั้นแหละเจ้าข้า” “อาตมาคิดว่า ถ้าจะให้พาทำก็ทำให้หมดทั้งองค์พระธาตุเลย ถ้าไม่ได้ทำแต่ดินถึงยอด แต่ยอดถึงดินแล้วอย่าทำดีกว่า” พวกโยมตกใจเกรงเทวดาอารักษ์ที่รักษาพระธาตุจะไม่พอใจ แล้วพากันเบียดเบียนมนุษย์ชาวบ้านให้เดือนร้อนดังเคยมา จึงคัดค้านขึ้นว่า “ทำไม่ได้จะเดือนร้อนบ้านเมือง (บ้านเมืองจะฮ้อน)” ท่านบอกว่า “จะร้อนอย่างไร เราทำให้ดีให้สะอาด สวยงาม เรียบร้อย เทพเจ้าจะไม่อยากได้นุญด้วยหรือ” ชาวบ้านบอกว่า ไม่ได้ ไม่ได้ และจะไม่ร่วมมือด้วย ท่านบอกว่า ไม่ได้ก็ไม่ได้ทำและจะกลับ เขาบอกว่า “กลับก็กลับ พระอะไร รื้อม้างเจดีย์ ฟันโพธิ์ศรีลอกหนังพระเจ้านั้นพระอุปชน (นอกรีด)”...

(เดิม วิชาคย์พจนกิจ, 2542 : 543)

“รื้อม้างเจดีย์ ฟันโพธิ์ศรี ลอกหนังพระเจ้า” หมายถึง การรื้อเจดีย์ การทำลายต้นโพธิ์ และการลอกทองจากองค์พระพุทธรูป เป็นการกระทำที่ผิดจารีต

ประเพณี หรือเฉพาะคำว่า “ลอกหนังพระเจ้า” เป็นคำอธิบายการรื้อเจดีย์และการทำลายต้นโพธิ์ เปรียบเสมือนการลอกหนังพระพุทธเจ้า เป็นคนนอกกริตไม่ใช่ชาวพุทธ แต่ชาวบ้านก็ให้เหตุผลไม่ได้ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นโลหิตูปบาท แต่การกระทำเช่นนี้เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับชาวบ้าน เหตุผลคือเทวดาอารักษ์ที่รักษาพระธาตุเจดีย์หรือต้นศรีมหาโพธิ์จะไม่พอใจ และจะสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้าน ในการนี้การบูรณะพระธาตุพนมซึ่งถือว่าเป็นพระมหาธาตุเจดีย์ในวรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลก กล่าวห้ามไว้ โดยให้เหตุผลว่าเป็นคำสอนของพุทธศาสนา ดังนี้

อันหนึ่ง	อย่างนี้ไกล้เจ้า	มหาธาตุเจดีย์
	ทั้งสาตขาว	ชิบยืนตายแท้
บ่ทัน	หมดชีวังแท้	ตายไปเสียก่อน
ธรรมหาก	โขกล่าวด้าน	จาห้ามให้จื้อเอา แท้เณ

(อาสภเถระ, 2514 : 84)

การห้ามเข้าไปไถ่พระมหาธาตุเจดีย์ อาจจะเป็นเพราะชาวอีสานถือว่าเป็นสถานที่เข็ดขวง เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวอีสานในอดีตเกรงกลัวมาก และมักจะสั่งสอนลูกหลานไม่ให้ไปกล้ำกรายสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ดังัญญาภาษิตว่า “บ่อนเข็ดให้ยำ บ่อนคะลำให้ย่าน” (ธวัช ปุณโณทก, 2542 : 442) ทั้งนี้เพราะสถานที่เหล่านี้มีเทวดาอารักษ์รักษาอยู่ จึงไม่ควรล่วงเกินสถานที่ดังกล่าว ซึ่งจะส่งผลทำให้ดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น ไม่มีอันเป็นไปก่อนวัยอันควร ดังัญญาภาษิตที่ว่า “ยำผีเถ่า ยำเจ้ายีน”

สรุป

อนันตริยกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน เป็นการผสมผสานระหว่างพระไตรปิฎก อรรถกถา และแนวคิดท้องถิ่น ทำให้เกิดเป็นโลกทัศน์เชิงพุทธแบบท้องถิ่น หรือเป็นพุทธศาสนาแนวประชาชน (Popular Buddhism) ซึ่งในวรรณกรรมบางเรื่องมีความสอดคล้องกับอนันตริยกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา แต่ใน

บางเรื่องมีความแตกต่างกันทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ประพันธ์วรรณกรรมได้คัดลอกหรือรับรู้อนันตริยกรรมจากวรรณกรรมท้องถิ่นอีกทอดหนึ่ง และมีการเพิ่มแนวคิดส่วนตัวของผู้ประพันธ์เป็นลักษณะการอธิบายอนันตริกรรมต่อไปเรื่อยๆ จึงทำให้มีความหมายไกลออกจากคัมภีร์ ไปเรื่อยๆ เช่นกัน และในวรรณกรรมบางเรื่องมีการกล่าวถึงโลหิตูปบาทเพียงข้อเดียว และผสมผสานกับแนวคิดท้องถิ่น โลหิตูปบาทจึงกลายเป็นเพียงข้อห้ามเฉพาะกรณีที่เรียกว่า “เซ็ดขวง” ในสังคมอีสาน

ส่วนอนันตริกรรมที่ปรากฏในประเพณีปฏิบัติของชาวอีสาน การทำร้ายบิดามารดา การทำร้ายอริยสงฆ์และสมมติสงฆ์ การเข้าไปเกี่ยวข้องการสถาบันสงฆ์ จนทำให้สถาบันสงฆ์แตกสามัคคีกัน เป็นสิ่งที่ผิดในระดับสามัญสำนึกของชาวพุทธ ดังนั้น อนันตริกรรมทั้ง 4 ข้อ จึงเป็นข้อห้ามพื้นฐานในสังคมอีสาน ส่วนในกรณีของโลหิตูปบาท จากการพิจารณาพระธาตุพนม ชาวอีสานมีความเคร่งครัดในเรื่องโลหิตูปบาทพอสมควร แต่เป็นโลหิตูปบาทที่รับผ่านวรรณกรรมอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้เพราะชาวบ้านรับรู้โลหิตูปบาทที่กลายความหมายเป็นแนวคิดท้องถิ่นไปแล้วคือ “เซ็ดขวง” ซึ่งกลายเป็นแนวคิดท้องถิ่นในวรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลกไปก่อนหน้านี้แล้ว

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการตรวจชำระ. 2499. **พญาปัสเสนท์**. (อนุสรณ์ในงานทอดกฐินและ
 ฆาสาทฝั่งสามัคคี วัดชัยชนะสงครามและวัดหิรัญญี 9-11 พฤศจิกายน
 2499) พระนคร : โรงพิมพ์การพิมพ์พาณิชย์.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. 2542. **ประวัติศาสตร์อีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
 มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ธวัช ปุณโณทก. 2542. “ขวง : ความเชื่อ” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย
 ภาคอีสาน เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคาร
 ไทยพาณิชย์.

- ประทีป ชุมพล. 2525. **พื้นเวียง : วรรณกรรมแห่งการกตัญญู**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อดีต.
- ปิ่น มุกทุกันต์. 2533. **แนวการสอนธรรมะตามหลัก น.ธ.ตรี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพุทธิสารมณี (สุนันท์ สุภาจาโร). 2549. **วรรณกรรมคำสอนอีสาน**. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2536. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาไทย เล่มที่ 6, 9, 22, 33, 36, 78**. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ระวีวรรณ อินทร์แหยม. 2524. **เสียวสวาด : การศึกษาเชิงวิเคราะห์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขารีกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน. 2535. **กาละนับมือส่วยหรือพุทธทำนาย**. ขอนแก่น : ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- “**สังขมธาตุ**” ผูก 4 ลานที่ 4. วัดบ้านหนองหินใหญ่ อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด. หนังสือโบราณ. อักษรธรรม. ภาษาบาลี/อีสาน. เส้นจาร. จ.ศ.1164. ฉบับร่องรัก.
- อัสสเถระ, ผู้รวบรวม. 2514. **อินทียานสอนลูกและธรรมดาสอนโลก**. (อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพพระอาจารย์โสม วุฑฒิธมโม 26 ธันวาคม 2514) พระนคร : ม.ป.พ.